

До спеціалізованої вченої ради Д 20.149.01
в Закладі вищої освіти «Університет Короля Данила»
76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

ВІДГУК

офіційного опонента Барабаш Ольги Олегівни

на дисертацію Кельби Стелли Георгіївни

«Правовладдя у практиці українського державотворення: історико-правове дослідження», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність теми дослідження. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи не викликає сумнівів, оскільки проблема утвердження правовладдя у практиці українського державотворення має для сучасної України як важливе наукове, так і безпосереднє практичне значення. Дослідження правовладдя дозволяє глибше осмислити історичні закономірності формування української державності, розвиток правової системи, становлення демократичних інститутів, а також механізми обмеження публічної влади правом, забезпечення законності, справедливості, юридичної визначеності та захисту прав людини.

Особливої ваги ця проблематика набуває в умовах сучасних викликів, пов'язаних із повномасштабною збройною агресією російської федерації, дією воєнного стану, необхідністю збереження державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного характеру Української держави. У таких умовах правовладдя виступає не лише теоретико-правовою категорією, а й практичним принципом організації державної влади, який забезпечує баланс між потребами національної безпеки та обов'язком держави гарантувати права і свободи людини.

Не менш важливим є те, що значна частина сучасних проблем українського державотворення – зокрема забезпечення незалежності судової влади, ефективності правозастосування, відповідальності органів публічної влади, довіри громадян до державних інституцій, подолання правового нігілізму та утвердження правової культури – має глибинне історико-правове підґрунтя. Саме тому комплексне дослідження еволюції правовладдя дає змогу не лише простежити його ідейні витoki та нормативне закріплення, а й визначити напрями подальшого вдосконалення правової системи України.

Окремо слід підкреслити, що актуальність теми посилюється євроінтеграційним курсом України, який передбачає гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами верховенства права, демократії, належного врядування та захисту прав людини. У цьому контексті дослідження правовладдя має важливе значення для формування науково обґрунтованих підходів до реформування державних інституцій, удосконалення правотворчої та правозастосовної діяльності, зміцнення конституціоналізму й забезпечення реальної підзвітності влади суспільству.

Саме тому дисертаційна робота має вагомe теоретичне і практичне значення. Її висновки можуть бути використані у науково-дослідній діяльності, освітньому процесі, правотворчій практиці, а також у процесі розроблення концептуальних засад подальшого розвитку України як демократичної, соціальної і правової держави. З огляду на викладене, тема дисертації є своєчасною, суспільно значущою та повністю відповідає сучасним науковим пріоритетам і стратегічним завданням українського державотворення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій у дисертації є високим, що зумовлено належною джерельною базою, коректним застосуванням історико-правових, порівняльно-правових, системно-структурних та аксіологічних методів, а також логічною побудовою наукової роботи. Дисертантка послідовно й аргументовано розкриває еволюцію ідеї правовладдя – від її філософсько-

правових витоків до сучасного значення у практиці українського державотворення. Такий підхід забезпечує внутрішню єдність дослідження, послідовність викладу та достовірність отриманих результатів.

Структура дисертації є логічною та відповідає поставленій меті й завданням. Чотири розділи, поділені на змістовні підрозділи, дозволяють комплексно охопити проблему правовладдя як історико-правового, теоретичного, нормативного, інституційного та ціннісного феномену. Авторкою проаналізовано широкий масив наукових праць, нормативно-правових актів, історико-правових джерел, конституційних документів, міжнародно-правових стандартів і практики європейських інституцій, що свідчить про системність дослідницького підходу та належний рівень обґрунтованості зроблених узагальнень.

Результати дисертації апробовано у наукових публікаціях, зокрема у фахових виданнях, тезах конференцій та інших формах наукової комунікації. Це підтверджує актуальність обраної теми, належний рівень наукового опрацювання проблематики та практичну значущість отриманих результатів. Апробація основних положень роботи в науковому середовищі засвідчує їхню достовірність, аргументованість і відповідність сучасним потребам історико-правової науки.

Наукова новизна дисертації є значною та належно обґрунтованою. Вона полягає у комплексному історико-правовому осмисленні правовладдя як фундаментального принципу українського державотворення, що визначає зміст і межі функціонування публічної влади, забезпечення прав і свобод людини, законності, справедливості, юридичної визначеності та демократичного розвитку держави. Авторкою запропоновано цілісне бачення правовладдя як багатовимірного явища, що поєднує філософсько-правовий, нормативний, інституційний, аксіологічний і практико-державотворчий виміри.

До важливих елементів наукової новизни належить системне відтворення історико-правових закономірностей становлення ідеї правовладдя, аналіз її

розвитку в європейській та українській правовій традиції, з'ясування особливостей нормативного закріплення принципів правовладдя в конституційних актах і законодавстві України. Особливу цінність має розкриття взаємозв'язку правовладдя з верховенством права, демократією, поділом влади, правами людини, юридичною визначеністю, незалежністю судової влади та відповідальністю держави перед суспільством.

Важливим теоретичним внеском є обґрунтування ролі правовладдя у процесі європейської інтеграції України, реформування правової системи та зміцнення демократичних інституцій. У роботі також розкрито особливості реалізації принципу правовладдя в умовах воєнного стану, зокрема в контексті забезпечення прав людини, функціонування державних інституцій, збереження законності та відновлення правового порядку на тимчасово окупованих територіях.

Дисертанткою удосконалено підходи до періодизації становлення правовладдя, класифікації його основних ознак, гарантій і форм практичної реалізації. Подальшого розвитку набули наукові уявлення про правовладдя як засаду демократичного державотворення, правової культури, конституціоналізму та належного врядування. Загалом отримані результати є достовірними, концептуально цілісними та мають істотне значення для розвитку історико-правової науки, теорії держави і права, конституційного права, а також для подальшого вдосконалення правової системи України й утвердження її як демократичної, соціальної і правової держави.

Основні наукові положення, що характеризують новизну роботи, якість змісту та завершеності роботи полягають у наступному.

У вступі ґрунтовно й переконливо обґрунтовано актуальність дослідження, зокрема в контексті історико-правового осмислення правовладдя як фундаментального принципу українського державотворення. Дисертантка чітко визначила як наукову, так і суспільну значущість обраної проблематики, підкресливши її важливість для утвердження демократичної, соціальної і правової держави, забезпечення прав і свобод людини, законності,

справедливості та юридичної визначеності. Науково виважено сформульовано мету дослідження, яка в поєднанні з окресленими завданнями забезпечує всебічне розкриття теми. Об'єкт і предмет дослідження визначено коректно, відповідно до логіки історико-правового аналізу правовладдя у практиці українського державотворення. Система методів представлена послідовно та логічно, із чітким обґрунтуванням їх доцільності для вивчення правовладдя як багатовимірного історико-правового, нормативного, інституційного й аксіологічного феномену.

У дисертації послідовно й логічно розкрито зміст основних розділів, що дає змогу простежити еволюцію ідеї правовладдя від її філософсько-правових витоків до сучасного значення для українського державотворення. Авторка вибудовує дослідження таким чином, щоб показати правовладдя не лише як абстрактну юридичну категорію, а як складний історико-правовий феномен, що формувався під впливом філософських, моральних, політичних, релігійних і правових чинників. Саме тому робота має цілісний характер і дозволяє зрозуміти, як у різні історичні періоди змінювалися уявлення про закон, справедливість, владу, права людини та межі державного примусу.

У першому розділі дисертації **«Формація та еволюція правовладдя у юридичній науковій думці»** авторка звертається до філософсько-правових витоків ідеї правовладдя. Особлива увага приділяється поглядам Платона, Аристотеля та Цицерона, у працях яких були закладені фундаментальні уявлення про справедливість, закон, належний державний порядок і необхідність обмеження влади правом. Дисертантка показує, що антична правова думка мала визначальний вплив на подальший розвиток європейської правової традиції, оскільки саме в цей період починає формуватися ідея підпорядкування влади певним загальним правилам, моральним принципам і вимогам справедливості. Водночас дослідження не обмежується лише античністю: авторка простежує, як у добу Середньовіччя розуміння права і влади зазнавало впливу релігійних чинників, а в період Нового часу поступово утверджувалося світське бачення правовладдя, пов'язане з природним правом,

суспільним договором, народним суверенітетом, поділом влади та верховенством закону. Це дозволяє зробити висновок, що правовладдя формувалося не одномоментно, а як результат тривалої еволюції правових ідей.

Другий розділ дисертації **«Історичні витоки правовладдя в Україні»** присвячено становленню елементів правовладдя в українській державно-правовій традиції. У цьому контексті центральне місце займає аналіз «Руської Правди» як одного з найважливіших джерел права доби Київської Русі. Авторка переконливо показує, що цей правовий пам'ятник мав не лише нормативне, а й ширше суспільне значення, оскільки сприяв упорядкуванню відносин у тогочасному суспільстві, закріплював певні правила відповідальності, відображав соціальну структуру та формувал первинні засади правового порядку. Окремо розглядаються особливості судочинства, у якому поєднувалися князівські, общинні та церковні елементи. Важливим є акцент на тому, що громада відігравала помітну роль у підтриманні правопорядку, а сам судовий процес мав змагальні риси. Це свідчить про те, що вже на ранніх етапах української правової традиції формувалися уявлення про справедливість, правову відповідальність, процедурність і суспільний контроль.

У третьому розділі **«Правовладдя як основоположний чинник євроінтеграційних процесів в Україні»** авторка переходить до аналізу правовладдя як одного з ключових чинників європейської інтеграції України. У роботі обґрунтовується, що європейський вибір України не може бути зведений лише до політичного чи економічного курсу, адже його основою є глибока правова й ціннісна трансформація держави. Правовладдя в цьому контексті постає як необхідна умова демократичного розвитку, ефективного захисту прав людини, незалежності судової влади, юридичної визначеності, недопущення свавілля та підзвітності органів публічної влади. Авторка також підкреслює значення гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, зокрема стандартами Ради Європи та Європейського Союзу. Важливим є висновок про те, що правовладдя виступає системоутворюючою основою євроінтеграційного курсу України, оскільки саме воно забезпечує

реальність прав і свобод людини, стабільність демократичних інститутів і довіру суспільства до держави.

Четвертий розділ дисертації **«Особливості забезпечення правовладдя в Україні в умовах воєнного стану»** присвячено особливостям забезпечення правовладдя в умовах воєнного стану та на тимчасово окупованих територіях України. Авторка звертає увагу на те, що війна створює надзвичайно складні виклики для функціонування державних інституцій, забезпечення прав людини, підтримання законності та збереження демократичного характеру держави. Водночас у роботі справедливо наголошується, що воєнний стан не скасовує значення правовладдя, а навпаки – посилює потребу в його дотриманні. Саме правовладдя дозволяє зберегти легітимність державної влади, забезпечити баланс між потребами національної безпеки та захистом прав людини, а також не допустити перетворення надзвичайних правових режимів на інструмент свавілля.

Особливу наукову цінність у межах четвертого розділу має аналіз ситуації на тимчасово окупованих територіях. Авторка показує, що в умовах окупації українські державні інституції не можуть повноцінно реалізовувати свої повноваження, а населення стикається з численними порушеннями основоположних прав і свобод. У цьому зв'язку відновлення державного суверенітету й територіальної цілісності України розглядається не лише як політичне чи безпекове завдання, а як необхідна передумова відновлення правопорядку, дії Конституції України, національного законодавства та міжнародних стандартів захисту прав людини. Такий підхід дозволяє розкрити правовладдя як практичний механізм відновлення справедливості, державності й демократичного правового порядку після деокупації.

Загалом зміст розділів дисертації свідчить про цілісність і послідовність авторського задуму. Дослідження охоплює як історичні витoki правовладдя, так і його сучасне значення для України в умовах європейської інтеграції, воєнного стану та необхідності післявоєнного відновлення. У роботі переконливо показано, що правовладдя є не лише принципом організації

державної влади, а й важливою ціннісною основою українського державотворення, гарантією прав людини, інструментом обмеження влади правом і передумовою розвитку України як демократичної, соціальної та правової держави.

Детальний аналіз основних положень дисертації засвідчує високий фаховий рівень С. Г. Кельби, її належну теоретико-методологічну підготовку та здатність здійснювати комплексні історико-правові дослідження, що ґрунтуються на поєднанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Здобувачка демонструє вміння працювати з широким колом наукових джерел, нормативно-правових актів та історико-правових матеріалів, здійснювати їх критичний аналіз і формувати на цій основі самостійні наукові висновки.

Особливої уваги заслуговує здатність авторки не лише відтворювати наявні доктринальні підходи, а й творчо переосмислювати їх у контексті дослідження правовладдя у практиці українського державотворення. У роботі простежується послідовне прагнення розкрити досліджувану проблему як багатовимірне явище, що має історико-правовий, теоретичний, нормативний, інституційний та аксіологічний виміри. Це свідчить про глибоке розуміння здобувачкою складності обраної теми та її значення для сучасної юридичної науки.

Кельба С.Г. демонструє належне вміння формулювати нові теоретичні положення, аргументовано їх обґрунтовувати та логічно впроваджувати у загальну концепцію дисертаційного дослідження. Сформульовані нею висновки є послідовними, внутрішньо узгодженими та безпосередньо пов'язаними з поставленими метою і завданнями роботи. Це дає підстави стверджувати, що дисертація виконана на належному науковому рівні, а її авторка виявила наукову зрілість, самостійність дослідницького мислення та здатність до подальшої продуктивної наукової діяльності.

Висунуті та обґрунтовані авторкою наукові результати вирізняються новизною як у постановці дослідницьких проблем, так і в запропонованих

підходах до їх розв'язання. У роботі простежується прагнення не лише узагальнити наявні теоретико-правові та історико-правові напрацювання, а й запропонувати власне бачення правовладдя як складного, багатовимірного феномену, що має важливе значення для розвитку українського державотворення. Авторка аргументовано розкриває зміст правовладдя через поєднання його нормативного, інституційного, аксіологічного та практичного вимірів, що дозволяє поглибити наукове розуміння цієї категорії та визначити її роль у формуванні демократичної, соціальної і правової держави.

Особливої уваги заслуговує те, що запропоновані положення не мають суто декларативного характеру, а логічно випливають із проведеного аналізу історичних джерел, правових актів, наукових підходів та сучасної практики українського державотворення. Це свідчить про самостійність авторського підходу, належний рівень наукової аргументації та здатність здобувачки формулювати результати, які мають як теоретичне, так і практичне значення для подальшого розвитку юридичної науки.

Дисертантка цілком успішно впоралася з обраною тематикою та визначеним колом дослідницьких завдань. Представлена дисертація є ґрунтовною науковою працею, що містить вагомі авторські висновки й концептуальні пропозиції, які істотно розширюють і поглиблюють історико-правову науку.

Дискусійні положення дисертаційної роботи.

Попри високий рівень обґрунтованості більшості положень та сформульованих висновків, окремі аспекти дослідження мають дискусійний характер, що є закономірним для складної та багатовимірної тематики. Зазначені моменти не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи С.Г. Кельби, проте потребують окремого висвітлення під час публічного обговорення. У зв'язку з цим вважаю за доцільне виокремити такі зауваження:

1. На нашу думку, питання правового нігілізму потребує конкретнішого аналізу в контексті його впливу на реалізацію правовладдя в Україні. У роботі доцільно було б ширше розкрити його сучасні прояви: недовіру до судової

влади й правоохоронних органів, низький рівень правової культури, вибіркоче дотримання законів та скептичне ставлення громадян до можливості захисту прав правовими засобами. Посилення цього аспекту соціологічними даними щодо довіри до державних інституцій і стану правосвідомості населення дозволило б глибше показати зв'язок між правовим нігілізмом та труднощами утвердження правовладдя.

2. Потребує ширшого обґрунтування положення щодо пріоритетності терміна «правовладдя» порівняно з нормативно закріпленим поняттям «верховенство права». Хоча авторка аргументує доцільність використання терміна «правовладдя» як відповідника *rule of law*, доцільним був би глибший аналіз співвідношення цих понять у конституційному, законодавчому та доктринальному вимірах, а також висвітлення наукових дискусій щодо доцільності такої термінологічної трансформації.

3. Потребує уточнення висвітлення радянського періоду, оскільки в дослідженні основний акцент зроблено переважно на його негативних аспектах. Водночас, поряд із критикою ідеологічної зумовленості радянської правової системи та обмежень прав людини, доцільно було б ширше розглянути окремі інституційні й правотворчі процеси цього періоду, які негативно вплинули на подальший розвиток правової системи та державних інституцій. Це дозволило б забезпечити більш збалансований історико-правовий аналіз.

4. Робота могла б містити ширший аналіз судової практики Конституційного Суду України щодо принципу правовладдя. Попри наявність нормативного та доктринального підґрунтя дослідження, доцільним видавався б глибший розгляд правових позицій Конституційного Суду України, у яких розкривається зміст верховенства права (правовладдя), зокрема у питаннях юридичної визначеності, справедливості, пропорційності та захисту прав людини. Це дозволило б посилити практичний вимір дослідження, продемонструвати еволюцію підходів до розуміння правовладдя в національній правовій системі та зміцнити аргументацію авторських висновків.

5. Також в роботі зустрічаються окремі стилістичні та технічних неточності, які мають механічний характер.

Висновок щодо відповідності вимогам ВАК України.

Представлена до захисту дисертаційна робота **Кельби Стелли Георгіївни «Правовладдя у практиці українського державотворення: історико-правове дослідження»**, виконана самостійно і є структурно завершеною. Робота містить нові наукові результати, які дають можливість сформулювати цілісне уявлення про правовладдя як фундаментальний принцип українського державотворення, його історико-правову природу, інституційні механізми реалізації, аксіологічний зміст та значення для розвитку демократичної, соціальної і правової держави. У дисертації розкрито роль правовладдя у забезпеченні законності, справедливості, юридичної визначеності, прав і свобод людини, а також у зміцненні правової культури та довіри суспільства до державних інституцій. Основні наукові результати належним чином висвітлені авторкою у наукових фахових виданнях.

Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог Міністерства освіти і науки України, що свідчить про належний рівень академічної культури здобувачки та дотримання чинних стандартів підготовки кваліфікаційних наукових праць. Структура дисертації є логічною й послідовною, її основні елементи – вступ, розділи, висновки, список використаних джерел і додатки – подані у належному порядку та відповідають змісту заявленої теми. Автореферат повною мірою відображає основні положення дисертаційного дослідження, його мету, завдання, наукову новизну, практичне значення, висновки та результати апробації, що дає цілісне уявлення про зміст і наукову цінність виконаної роботи.

В цілому дисертація відповідає вимогам Порядку присвоєння наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а сама дисертантка – **Кельбя Стелла Георгіївна**, за результатами публічного захисту, заслуговує на присвоєння їй наукового

ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – «Теорія та історія держави і права, історія політичних і правових вчень».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач науково-дослідної лабораторії
актуальних проблем правозастосовної та
правоохоронної діяльності

ІНІ права та правоохоронної діяльності

Львівського державного

університету внутрішніх справ

О.О.БАРАБАШ

